H. Fischer

H. van Renselaar

Over enkele Batakse verwantschapstermen. (Met tabellen)

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 115 (1959), no: 1, Leiden, 40-55

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

OVER ENKELE BATAKSE VERWANTSCHAPSTERMEN

I. BATAKSE ZWAGERS EN SCHOONZUSTERS.

T T

I T et is niet eenvoudig om uit te maken hoe door de Bataks hun JL JL diverse schoonbroeders en -zusters worden aangeduid. In figuur I en II en ook overigens in de tekst, werden door ons, tenzij uitdrukkelijk anders wordt gezegd, Toba Batak termen gegeven. In de lijst van termen aan het slot van deze paragraaf vindt de lezer de voor- naamste van de door ons geraadpleegde bronnen vermeld.

FIG. I.

FIG. II.

In figuur I zijn in de Nederlandse terminologie 1 en 8 (zuma en vr br) de eigenlijke zwagers, 3 en 6 (br vr en vr zu) de eigenlijke schoonzusters van ego. Die Nederlandse ego wil ook wel eens van 7 en 9 zeggen dat ze resp. zijn zwager en schoonzuster zijn, maar hij volgt hierin dan zijn vrouw; 7 en 9 zijn zwager en schoonzuster van zijn vrouw.

In figuur II merken wij hetzelfde op. Voor de Nederlandse vrouwelijke ego zijn 7 en 4 (zu ma en ma br) haar eigenlijke zwagers, terwijl 9 en 2 (brvr en mazu) haar eigenlijke schoonzusters zijn. Haar man volgend noemt zij ook wel 1 haar zwager en 3 haar schoonzuster.

De Batakse terminologie is daarom reeds anders dan de Nederlandse

omdat door het bekende voorkeurshuwelijk tussen *mo br do* en *va zu zo* de cousin terminologie van invloed is op de schoonbroeder en -zuster termen. Terwijl wij in het Nederlands maar over twee termen beschikken,¹ vinden wij in het Bataks zeven termen gebruikt,² te weten *haha*, *anggi*, *lae*, *tunggane*, *pariban*, *bao*, *eda*.

In figuur I vinden wij dat ego zijn zwagers en schoonzusters op de volgende manier aanduidt:

Zwagers

<i>vr br</i>	—	zu ma	8-ego	<i>tunggane</i> ³	—	<i>lae</i> 3
<i>zu ma</i>	—	vr br	1-ego	<i>lae</i>	—	<i>tunggane</i>
<i>vr zu ma</i>	—	vr zu ma	7-ego	<i>pariban</i>	—	<i>pariban</i>

Schoonzusters

<i>vr zu</i>	—	zu ma	6-ego	<i>pariban</i>	—	<i>pariban</i>
<i>br vr</i>	—	ma br	3-ego	<i>haha</i> ⁴	—	<i>anggi</i>
<i>vr br vr</i>	—	ma zu ma	9-ego	<i>bao</i>	—	<i>bao</i>

In figuur II vinden wij, door de vrouwelijke ego de zwagers en schoonzusters aldus aangeduid:

Zwagers

<i>ma br</i>	—	br vr	4-ego	<i>haha</i>	—	<i>anggi</i>
<i>zu ma</i>	—	vr zu	7-ego	<i>pariban</i>	—	<i>pariban</i>
<i>ma zu ma</i>	—	vr br vr	1-ego	<i>bao</i>	—	<i>bao</i>

Schoonzusters

<i>ma zu</i>	—	br vr	2-ego	<i>eda</i>	—	<i>eda</i>
<i>br vr</i>	—	ma zu	9-ego	<i>eda</i>	—	<i>eda</i>
<i>ma br vr</i>	—	ma br vr	3-ego	<i>haha</i>	—	<i>anggi</i>

¹ Schoonbroeder en zwager zien wij, omdat ze synoniem zijn, niet als twee termen.

² Wanneer men de onderscheiding tussen de „oudere" en de „jongere" (*haha* en *cmggi*) negeert zijn er natuurlijk zes termen.

³ In het Karo Bataks zijn deze termen resp. *silik* en *kalimbubu*.

⁴ Terwijl de woordenboeken en andere gepubliceerde gegevens voor het Toba Bataks enkel deze term geven, noemden onze Batakse informanten volledig eensgezind de term *angkang* of *akkang*. Dr. Tobing geeft de volgende nuance:

Wanneer wij nu deze terminologie overzien dan is de aanduiding *haha* zonder meer duidelijk. In de broeder en zuster terminologie vinden wij het volgende:

br	—	br	<i>haha</i>	—	<i>anggi</i>
zu	—	zu	<i>haha</i>	—	<i>anggi</i>
br	—	zu	<i>iboto</i>	—	<i>iboto</i>

Wanneer een man spreekt betekent *haha* oudere en *anggi* jongere broeder, terwijl wanneer een vrouw spreekt deze termen op haar zusters duiden. De termen zijn bovendien aanspreektermen.

In figuur I wordt de vrouw 3 door de mannelijke ego *haha* genoemd, wat enkel kan betekenen dat hij haar aanduidt met dezelfde term als waarmee hij zijn broer (4) aanduidt. 3 en 4 zullen de ego *anggi* noemen.

In figuur II noemt de vrouwelijke ego haar man br (4) en diens vrouw (3) *haha*, omdat haar man deze term gebruikt om die verwanten aan te duiden. Zij zal zelf door hen *anggi* worden genoemd.

Men zou nu kunnen verwachten dat de mannelijke ego van figuur I de zuster van zijn vrouw (6) b.v. *anggi* noemt, daarin zijn vrouw volgend. Inderdaad is het zo dat, terwijl hij van zijn vrouws zuster zegt dat zij zijn *pariban* is, hij haar aanspreekt met *anggi* of *haha*, al naar gelang zij de jongere of oudere zuster is (zie beneden bij de bespreking van de term *pariban*).

Volgens Vergouwen is *lae* een *réci-proque* term, al wordt de vr br „meer in het bijzonder" *tunggane* genoemd. Volgens van der Tuuk is de vr br een *tunggane* in tegenstelling tot zu ma, die een *lae* is.⁵ *Tunggane* is duidelijk een eerbiedsterm⁶; de *tunggane* komt als iemand van de *hula hula* eerbied toe.

een vrouw duidt haar oudere zuster nooit met *haha* maar steeds met *akkang* aan. Dit in tegenstelling met een man die zijn oudere broer *haha* noemt. Hij meent dat in het geval van twee mannen, die eikaars *pariban* zijn, de jongere de oudere met de term *akkang* aanspreekt. Voor het jonger of ouder zijn is in dit geval de leeftijd van hun vrouwen beslissend zegt hij (zie noot 8). Pfarrer Steingraber, met wie een onzer deze terminologie besprak, meende dat *akkang*, *angkā* of *angkan* geen Toba Batakse term was, maar een Mandailingse. Dit laatste is juist. We vinden *angka* en *angkan* bij Eggink en Keuning. Beiden vermelden echter eveneens *haha*.

⁵ Bij Joustra en Neumann ongeveer hetzelfde. De eerste zegt dat *silik* „de man van iemands zuster is", maar: „oneigenlijk: vrouws broeder". Bij *kalimboeboe* staat o.m. vrouws broeder. Neumann en Joustra leggen er de nadruk op dat deze term meer in het algemeen de bruidegters groep aanduidt en dus ook synoniem kan zijn met *mama* = mo br = schoonvader.

⁸ Zie Keuning, blz. 47. Zie ook bij Warneck waar het woord ook „oud", „volwassen" betekent. Steingraber gaf *tunggane boru (doli)* als een hoffelijke term om een vrouw (man) mee aan te spreken.

De vrouwelijke tegenhanger van wat voor de "mannelijke ego *lae* is is voor de vrouwelijke ego de *eda* (2 en 9). Hier is de term wel wederzijds,⁷ hetgeen erop wijst dat Vergouwen gelijk heeft met te zeggen dat de *tunggane* een soort *lae* is.

Een andere wederzijdse term is *bao*. Met deze term duidt de man de *vrbrv'r* en de vrouw *mazuma* aan. Bij de Bataks gaat de man dus de schoonzuster van zijn vrouw niet aanduiden met de term die zijn vrouw gebruikt (*eda*); terwijl de vrouw evenmin de zwager van haar man *lae* noemt. In beide gevallen is de term voor deze personen *bao*: De *bao* is de vrouw van de *tunggane* en de man van de *eda*, die *mazu* is (Karo Bataks: *berungku*). Het is voor de man zijn „aahgetrouwde schoonzuster" en vóór de vrouw haar „aangetrouwde zwager". Uitdrukkelijk wordt in de bronnen vermeld dat er tussen, beide *bao* een taboe bestaat, de een zegt om met elkaar te spreken, de ander zegt om met elkaar te trouwen. Onze informanten zijn ten aanzien van dit laatste zeer positief. Een man mag dus volstrekt niet trouwen met een vrouw uit de *hula huid* van zijn eigen *hula hula*, terwijl (wat op hetzelfde neerkomt) een vrouw niet mag trouwen met een man uit de *boru marga* van de *boru marga* van haar eigen clan of lineage. ~

Tenslotte is er "dan de term *pariban*. Voor deze term vinden wij in de verschillende bronnen de volgende betekenissen:"

FIG. III.

Al de in fig. III aangegeven personen zijn *marpdriban* d.w.z. zij zijn elkanders *pariban*. Eafibah. is dus "de aanduiding voor *vrzu*, voor *vrzu'ma*, voor *zu ma* (vrouw sprekend)," terwijl volgens Vergouwen

⁷ Volgens Neumann (Woordenboek)-staat in het Karo Bataks tegenover *eda* de term *beroengkoe*.

br vr — mazu

eda — *berungku*

In figuur II zou dan 2 een *-berungku* en 9 een *eda* zijn. De term *berungku* wijst erop dat 2 door haar huwelijk tot de „6m«"-groep d.i. de bruidnemesgroep" (d.i. tot de marga van haar man) behoort, zoals *tunggane* op de bruidgevers groep wijst. De man van de *berungku* is een *bao*, zoals de vrouw van de *tunggane* een *bao* is. De wijze waarop Neumann de woorden gebruikt toont aan dat hij beide termen vooral als aanspreektermen ziet. Voor *-berungku* kan men zelfs vermoeden dat deze uitsluitend aanspreekterm is (het woord vinden wij in het woordenboek onder *beroe*, en het betekent „mijn *beroe*").

ook de zusters 2 en 3 eikaars *pariban* zijn.⁸ Zij zijn dit blijkbaar door hun huwelijk. Twee broers kunnen nooit eikaars *pariban* zijn, omdat in het Batakland twee broers nooit met twee zusters mogen trouwen. In fig. III zijn 1 en 4 dus geen broers.

Intussen is *pariban* eveneens de term waarmee een *boru ni tulang* en een *anak ni namboru* elkaar kunnen aanduiden. Dr. Tobing, die ik om inlichtingen vroeg, schrijft dat in dit geval de term *pariban* aanduidings- en aanspreekterm tegelijk is. De neef en nicht noemen elkaar aldus, ook voor hun huwelijk.⁹

Vergouwen meent dat het „opmerkelijk” is dat met de ene term *pariban* „twee geheel verschillende verwantschappen” worden aangeduid, terwijl hij dan (op blz. 247) een poging doet om dit, wat in zijn ogen vreemd is, te verklaren. Het wordt daar wel een zeer gewrongen redenering, die bovendien in het geheel niet nodig is. Wanneer in fig. III 1 en 2 respectievelijk *anak ni namboru* en *boru ni tulang* zijn dan is ook 3 een *boru ni tulang* van 1. Sterft 4 dan kan 1 diens vrouw als tweede echtgenote huwen en zo voor de tweede maal een *pariban* trouwen.¹⁰

Het woord *pariban* is in zover een tegenhanger van *bao*, dat wanneer twee personen van verschillend geslacht elkaar met die term aanduiden er de mogelijkheid van een huwelijk mee wordt aangegeven, terwijl *bao* juist op de onmogelijkheid wijst.

Intussen blijft de vraag wat het toch is dat deze personen van fig. III, mannen zowel als vrouwen, en eventueel neven en nichten, *marpariban* doet zijn. Wat, m.a.w., hebben zij in eikaars onderlinge verhouding gemeen, zodat zij op grond daarvan elkanders *pariban* zijn. In de verklaring van dit woord zelf, waarin volgens Dr. Tobing het woord *iban* („mijzelf”, Mal. *awak*) schuilt, ligt m.i. eveneens een aanduiding van dit gemeenschappelijke. „*Pariban*”, schrijft Dr. Tobing ons, „is dunkt mij ontstaan uit „*par-iba-an*”, d.i. „het mijzelf zijn”, „het tot mijzelf behoren”. Steingraber die zich aansluit bij Tobing's woordafleiding, vertaalt *pariban* met „de bezitter van het gelijke”. Het komt ons voor dat Tobing gelijk heeft, wanneer hij veronderstelt, dat dit gemeenschappelijke het feit is, dat zij alle dezelfde *marga* tot *hula hula* hebben.

⁸ Zij spreken elkaar echter aan met *haha* en *anggi* en het is de leeftijd van de vrouwen die bepaalt of de man 1 de man 4 de oudere dan wel de jongere zal noemen en omgekeerd (zie noot 4).

⁹ Zijn *boru ni tudang* en *anak ni namboru* met elkaar gehuwd dan zal de laatste zijn andere mo br do *haha* (volgens Tobing (zie noot 4) *akkang*) of *anggi* noemen. Hij is haar *pariban* en zij zijn *pariban*.

¹⁰ Merkwaardig is dat Vergouwen in dit geval van *leviraat* spreekt (blz. 204).

Deze betekenis van de term *pariban* komt eveneens tot uiting wanneer wij bij Vergouwen over de *upa pariban* lezen. Op blz. 216 en 217 worden de hoofdbestanddelen van de bruidsschat genoemd. Hieronder vinden wij de *upa tulang*, d.i. het aandeel dat de *tulang* (mo.br) (nl. die van de bruid) krijgt, voor de zorgen die hij aan haar besteedde. Als volgende onderdeel noemt Vergouwen dan de *upa pariban*, bestemd voor de oudere zuster van de bruid. „Bij een huwelijk van de oudste dochter is het voor vaders zuster (bedoeld wordt: de zuster van de vader van de bruid, F. en v. R.), bij huwelijk van de volgende dochters voor de aan deze voorafgaande oudere zuster”.

Wanneer Vergouwen op blz. 247 hierop terugkomt vindt hij het moeilijk te verklaren waarom de „*namboroe*”¹¹ (of ook wel haar zoon, de *pariban* der bruid dus, die haar bij voorkeur had kunnen trouwen) de *oepe pariban* krijgt”.¹² Na het bovenstaande is dit voor ons niet zo moeilijk te verklaren, omdat de *namboru*. evenals haar broeders dochter dezelfde *hula hula* heeft. Ook zij is m.a.w. een *pariban*.

Wij kunnen ook zeggen, dat de *upa pariban* een duidelijke tegenhanger is van de *upa tulang*, hetgeen in onderstaande figuur tot uiting komt. In deze figuur is aangenomen dat vrouw (7) niet met haar *pariban* (9) getrouwd is. Haar man *x* geeft als onderdelen van de bruidsschat de *upa tulang* aan 2 (de eigenlijke *hula hula* van 7) en de *upa pariban* aan 5 of haar zoon (9).¹³

FIG. IV.

Geraadpleegde literatuur:

Tunggane. Vergouwen o.a. blz. 54, 55, 78, 287, 140, v. d. Tuuk blz. 266, Warneck blz. 224, Eggink blz. 251, Keuning. blz. 47-48.

Lae. Vergouwen dezelfde bladzijden als noot 1, v. d. Tuuk blz. 461, Warneck blz. 108, Eggink blz. 13, Keuning blz. 48.

Pariban. Vergouwen blz. 54, 78, 216, 217, 247, v. d. Tuuk blz. 43, Warneck blz. 145, Joustra blz. 74, 103, Neumann blz. 225, Eggink blz. 169, Keuning blz. 42, 48, Adatrechtbundel, 35, blz. 12, noot 2, Tobing blz. 74.

¹¹ D.i. va zu van de bruid.

¹² Zie Vergouwen bladzijde 247 en 248.

¹³ Zie dissertatie Tobing bladzijde 74 en 75.

Haha. In alle bronnen, behalve bij Eggink en Keuning die *Kaha* en *angka* geven.

Anggi. In alle bronnen.

Bao {bajo}. Vergouwen blz. 204, 207, v. d. Tuuk blz. 373, Warneck blz. 24 (Ten onrechte zegt Warneck, dat *bao* ook betekent „der Mann der Schwester von jemandes Frau“. Dit is de *pariban*, ten opzichte van wie juist geen vermijding-gebod bestaat), Eggink blz. 26, Keuning blz. 47.

Eda. Vergouwen blz. 79, v. d. Tuuk blz. 60, Warneck blz. 64, Eggink blz. 73, Joustra blz. 72, Neumann blz. 95, Keuning blz. 48.

II. BATAKSE GROOTVADERS EN KLEINKINDEREN.

Zoals wij, ook uit eigen cultuur weten, staan grootouders en kleinkinderen elkaar vaak nader dan b.v. ouders en hun kinderen, en staan met elkaar op meer gelijke en vriendschappelijke voet. Radcliffe-Brown spreekt in dit verband zelfs van een „joking relationship“ en constateert, dat „in the majority of human societies relatives of the second ascending generation are treated with very much less respect than those of the first ascending generation, and instead of a marked inequality there is a tendency to approximate to a friendly equality“.

Deze amicaliteit staat, zo is Radcliffe-Brown's verklaring voor de joking relationships in het algemeen, als een compensatie naast de formele gezagsverhouding. Naast de vormelijke verhouding tussen ouders en kinderen staat de meer vrije tussen die kinderen en hun grootouders. Terecht merkt echter Dorrian Apple op, dat de grootvader-kleinkind verhouding niet overal zulk een compenserend karakter vertoont en op overtuigende wijze toont zij aan dat daar waar de grootvader en zijn generatie het gezag in handen houden en m.a.w. de patria potestas blijven uitoefenen over de ouders en hun generatie, de „friendly equality“ tussen grootouders en kleinkinderen niet zal worden gevonden. Deze bestaat enkel daar waar de grootouders-generatie maatschappelijk terug treedt.

Wij zouden hieraan nog kunnen toevoegen, dat waar, zoals in Indonesië het geval is, de verhouding tussen ouders en (vooral de jonge) kinderen reeds gekenmerkt wordt door een b.v. voor Europeanen onbegrijpelijk gebrek aan tucht en gezag, de verhouding grootouders-kleinkinderen een amicaal karakter dragen kan zonder dat dan aan enige compensatie voor een te straffe houding behoeft te worden gedacht.

Over de verhouding tussen grootouders en kleinkinderen hebben wij in de literatuur over de Bataks nauwelijks iets gevonden. Slechts in

het volgende citaat is er daarover sprake en blijkt er wél iets van het amicale:

„In Fällen, wo der Batak ein hohes Alter erreicht, kommt auch er in die Tage hinein, von den er sagen mag, sie gefallen mir nicht. Die Alten werden nämlich wenig beachtet und sind nicht sonderlich geehrt, ja oft ganz sich selbst überlassen. Sie sitzen gewöhnlich irgendwo einsam in einem sörinigen Winkel, oft mit sehr zerrissene oder stark geflickten Kleidungsstücken, um sie her ihre stete Freude und Wonne, die Enkel und Urenkel, die sich, wie auch bei uns, mit den Alten zu schaffen machen“.¹⁴

Terwijl dit citaat bepaald geen aanleiding geeft om in Radcliffe-Brownse zin van een joking *rèlationship* te spreken, komt het vertrouwelijk karakter tussen grootouders en kleinkinderen er toch wel in tot uiting. Onwillekeurig denken wij dan ook aan de termen waarmee grootouders en kleinkinderen elkaar aanduiden en die hier — zoals, trouwens in veel Indonesische talen — identiek of vrijwel identiek zijn. De Batakse termen *ömpu* en *pahompu* zijn elkaar verwant, terwijl grootvader en kleinkind elkaar ook wel wederzijds met *ompung* of *dahompung* kunnen toespreken.

Intussen mag deze gelijkkluidende terminologie nog geen aanleiding zijn om daarin een bevestiging te zien van de amicale verhouding tussen deze beide verwanten. Wanneer wij van de volken door Dorrian Apple genoemd de verwantschapsterminologie nagaan blijkt er geen correlatie te bestaan tussen het voorkomen of ontbreken van gezag enerzijds en het verschillen of identiek zijn van de grootouder-kleinkind terminologie anderzijds.¹⁵

Maar over de terminologie is meer te zeggen.

Enige personen van Batakse afkomst,¹⁶ die, woonachtig te Amster-

¹⁴ A. Bruck. Der Batak. 1925, blz. 94.

¹⁵ Bij twee van 'de zes door Dorrian Apple genoemde volken, waarbij de grootouders gezag uitoefenen en er geen vriendschappelijke verhouding tussen grootouders en kleinkinderen bestaat, waren de termen voor grootvader en kleinzoon gelijkkluidend. Bij zes van de vijftien van de volken, waarbij er geen gezag door de grootouders wordt uitgeoefend en wel een vriendschappelijke verhouding bestaat, waren de termen voor grootvader en kleinzoon gelijkkluidend. Het onderscheid loopt dus dwars door deze groepen heen. Verschillende termen bij: Bachama, Tanala; Nama Hottentotten, Cow Creek, Seminole, Baiga, Bhuiya, Fiji, Arapesh, Ontong Java, Tikopia, Oheyenne, Fox, Kaska, Ojibwa. Réci-proque termen bij: Ashanti, Atsugewi, Tarahumara, Lesu, Abelem, Chiricahua, Azande, Kiowa.

¹⁶ Het is ons een behoefte de Heer G. Panggabean, die zo vriendelijk was ons te ontvangen, en zijn gasten, die evenals hijzelf, bereid waren ons voor te lichten, hartelijk dank te zeggen. Van de Heer Maris P^A Hutagalung mochten wij ook nog schriftelijke inlichtingen ontvangen.

dam, bereid waren ons voor te lichten ten aanzien van de bij hen gebruikelijke verwantschapsbenoeming, maakten ons attent, op een woord dat, hoewel door henzelf steeds in verband met bepaalde verwantschapstermen gebezigd, aldus in de Batakse woordenboeken slechts éénmaal voorkomt. Wij bedoelen de term *mangulahi*.

Aan de hand van het onderstaande schema (fig. V) moge het gebruik van dit woord in verband met de verwantschapsaanduiding blijken. Op zich zelf vinden wij het zowel bij van der Tuuk als bij Warneck en Eggink, alsook in het woordenlijstje in Meerwaldt's Handleiding met de betekenis „iets herhalen", „iets nog eens doen".

FIG. V.

Legenda:

7—11	va2u	—	brzo	namboru	—	amang mangulahi
6—11	vazuma	—	vrbrzo	amangboru	—	tulang mangulahi
4—11	vava	—	zozo	ompu	—	anggi mangulahi
4—10	vava	—	zodo	ompu	—	ito *) mangulahi
5—11	vamo	—	zozo	ompu	—	ito mangulahi
5—10	vamo	—	zodo	ompu	—	anggi ^{b)} mangulahi
13—11	mova	—	dozo	ompu	—	anggi mangulahi *)
13—10	mova	—	dodo	ompu	—	ito mangulahi
3—11	vavazu	—	brzozo	ito mangulahi	—	ito mangulahi
3—10	vavazu	—	brzodo	anggang *) mangulahi	—	anggi mangulahi
1—11	vavava	—	zozozo	amang mangulahi	—	anak mangulahi

a) Wij hebben hier de woorden genomen die door onze informanten werden gegeven. Voor *iboto* gebruikten zij b.v. doorgaans *ito*, voor *ama amang*, voor *haha anggang*. Bij v. d. Tuuk vinden wij op blz. 56 onder *ulah* het woord *apamangulahi* in de betekenis van „broeders zoon van een vrouw".

b) Terwijl in de legenda vamo (5) haar zozo (11) en zodo (10), evenals haar

1—10	vavava	— zozodo	amang mangulahi	— boru mangulahi
2—11	vavamo	— zozozo	inang mangulahi	— anak mangulahi
2—10	vavamo	— zozodo	inang mangulahi	— boru mangulahi
14—11	momo	— dozo	ompu	— ito") mangulahi
14—10	momo	— dodo	ompu	— anggi") mangulahi
19—11	momomo	— dodozo	inang") mangulahi	— anak mangulahi
19—10	momoma	— dododo	inang mangulahi	— boru mangulahi
18—11	momova	— dodozo	amang mangulahi	— anak mangulahi
18—10	momova	— dododo	amang mangulahi	— boru mangulahi

(Voor de verhouding van 7—12 en 2—11 zie tekst.)

Voor de in de legenda van fig. V voorkomende verhouding tussen 7 en 11 en die tussen 6 en 11 gebruikten onze informanten voor 11 bij voorkeur en een enkele zelfs uitsluitend respectievelijk de term *amang naposo* en *tulang naposo*, terwijl volgens één hunner 7 haar brzo vr (12) met *inang naposo* aanduidt. Deze informante kende voor br zo vr (12) de term *inang mangulahi* echter niet.¹⁷

Het woord *poso* betekent „jong van jaren”. De brzo (11) is voor zijn *namboru* (7) dus „de jonge *amang*”, terwijl zijn vrouw (12) „de jonge *inang*” is. Voor zijn *amang boru* is 11 „de jonge *tulang*”. Met de term *mangulahi* zijn deze verwanten dus respectievelijk de „herhaalde” *amang*, *inang* en *tulang*.

man dat doet, als herhaalde jongere broeder en zuster aanduidt (in casu *ito mangulahi* en *anggi mangulahi*, meent *Hutasgalung* dat de volgende terminologie de juiste is:

vatno — zodo = ompu — eda mangulahi

Terugkerende tot figuur II constateren wij dat de *eda* een *réci-proque* term is, gebruikt in de verhouding brvr — mazu. Wanneer 10 de *ito mangulahi* van 4 is, dan is 10 als mazu van 5 de *eda mangulahi* (de herhaalde mazu) van de laatste.

Op dezelfde wijze duidt volgens deze informant momo (14) ook haar dodo (10) met *eda mangulahi* aan. Deze 10 is immers de herhaalde zuster van 5, welke ingeval van het eenzijdig connubium als mazu van 14 door deze laatste *eda* genoemd wordt. Als 5 de *eda* van 14 is dan is 10 de herhaalde *eda* d.i. de *eda mangulahi* van 14.

Zo meent de Heer *Hutagalung* voor de volgende verhoudingen ook van de ons door andere informanten gegeven en in de legenda opgenomen terminologie te moeten afwijken:

13 — 11 mova — dozo ompu — laë mangulahi

14 — 11 momo — dozo ompu — bao mangulahi

laë is de term waarmee 13 in geval van het bekende unilaterale connubium de echtgenoot (4) van zijn zuster (5) zou aanduiden. De *anggi mangulahi* (11) van 4 is dus als de vervanger van laatstgenoemde de herhaalde *laë* van 13.

bao is de term waarmee 14 in geval van ditzelfde unilaterale connubium de echtgenoot (4) van de zuster (5) van haar man (13) aanduidt. De *anggi mangulahi* (11) van 4 is dus de herhaalde *bao* van 14.

¹⁷ Zie voor deze term ook van der Tuuk, blz. 33S: *apanaposo* en Vergouwens schema op blz. 78 van zijn: *Rechtsleven*. In dit schema wordt *oma naposo* — gebezigd als aanduiding zowel van br zo als van vr br zo.

Wanneer wij hier de grootvader(4)—kleinzoon(11) terminologie bezien dan blijkt het dat de eerste zijn kleinzoon met de term *anggi mangulahi* aanduidt. De kleinzoon is de „herhaalde jongere broer" van zijn *ompu*. Hij zou deze omgekeerd *angkang mangulahi* d.i. „herhaalde oudere broer"¹⁸ kunnen noemen, maar dat verbiedt, zoals onze informanten ons zeiden, de eerbied die hij zijn grootvader toedraagt. Als *anggi mangulahi* van zijn *ompu* is hij, zoals wij zagen, de *amang mangulahi* van zijn vazu en de *tulang mangulahi* van zijn vazumia, die hij zelf respectievelijk met *namboru* en *amang boru* blijft aanduiden.

Is 11 de *anggi mangulahi* van zijn va va (4), dan is hij de *ito mangulahi* van diens zuster (3) en wij horen dat hij haar omgekeerd eveneens met die term aanduidt. De kleindochter (10) zal haar va va zu *angkang mangulahi* noemen en door haar met *anggi mangulahi* worden aangeduid.

Het feit dat de kleinzoon zijn grootvader als *ompu* blijft aanduiden, terwijl hijzelf voor die grootvader een *anggi mangulahi* is wijst er opnieuw op, dat uit de *ompu-pahompu* terminologie niet zonder meer een amicale verhouding kan worden geconcludeerd. De kleinzoon blijft immers zijn grootvader met de eerbiedsterm aanduiden en het feit, dat deze hem „herhaalde jongere broer" noemt verandert daaraan niets. De *mangulahi* termen, zoals deze in de legenda van fig. V worden genoemd, vragen dus een andere verklaring.

Begrijpelijkerwijs denkt men dan aan de maatschappelijke structuur, die, wanneer wij naar de met *mangulahi* verbonden verwantentermen zien, ons sterk doet denken aan het Murgnin systeem, zoals dit door Warner e.a. is geanalyseerd. Bij de Bataks vinden wij vaderrechtelijke clans met een, zij het in dit verband functieloos, spoor van patri-moieties en een eenzijdig matrilateraal cross-cousin huwelijk. Dat in zulk een geval ook matriclans meer of minder latent aanwezig zijn wordt nog eens in de hieronderstaande figuur (VI) aangetoond. In deze figuur is bovendien, door arcering en door het ontbreken daarvan, op de mogelijkheid structureel ook hier twee moieties aan te nemen, geduid.

Doet men dit laatste, dan wordt in fig. VII duidelijk gemaakt hoe de eerste en derde, dan wel de tweede en vierde generatie in dezelfde grote klasse¹⁹ zijn terug te vinden en hoe de verwanten die in fig. V als „herhaalde" vader, tulang, broeder, kind enz. worden aangeduid

¹⁸ Oudere br — jongere br angkang — anggi
br — zu ito — ito
oudere zu — jongere zu angkang:—anggi.

¹⁹ Zie F. A. E. van Wouden: Sociale structuurtypen in de Groote Oost, blz. 97.

FIG. VI.

inderdaad met deze verwanten samenvallen. Zo zijn va va en zo zo in dezelfde grote klasse (I y) te vinden, als waren zij broers, zo vindt vazu haar brzo in dezelfde grote klasse (I y) als haar vader, terwijl de vrouw van haar br zo tot dezelfde grote klasse (II x) behoort als haar moeder (d.i. in fig. VII va mo van ego), enz..

Dit betekent intussen niet dat de geconstateerde structurele „identiteit” tussen de eerste en derde, of wel tussen de tweede en vierde generatie de „aanleiding”, was tot de *mangulahi* terminologie. De matrilineaire moiety als verklarende factor behoeft voor de Bataks nooit een bewust beleefde realiteit te zijn geweest, ook al was de matrilinië afstammingslijn voor hen wel degelijk van belang. Voor het inzicht in een zogenaamd unilinië patrilineëale samenleving blijft het terminologische en structureel samenvallen van zowel va va als mo mo alsook zo zo²⁰ intussen van belang.

De Bataks zelf gaven ons nog een andere verklaring, welke echter in zekere „zin opnieuw naar de zoeven genoemde structurele kan wijzen.

²⁰ va mo en mó va die niet tot dezelfde „grote klasse” behoren volgen terminologisch hun man. respectievelijk vrouw.

FIG. VII.

		I		II	
		A	C	e	D
X	a	0 mo br vr A mobrvrbr	0 vo va va zu Δ va va va (1)	0 vo va zu ma A va vazumazu	0 mo brdo (n) A mo br zo
	c	0 va mo mo A va momo br	0 vo zu (7) A vo (8)	0 va zu do A zu ma (va zu zo)	0 va mo (s) A mo va
	b	0 momo A momobr	0 zu do A ego (ii)	0 mo mo mo Amo momo br	0 mo (?) A mo br
	d	0 vr br vr A vr br vr br	0 va va zu (3) A va va (4)	0 va va zu do A va va zu zo (vazumaXt)	0 vo va mo (2) A va va mo br

Legenda:

1, 2, 3, 4, generaties; (1), (2), enz. zie fig. V; B = bruidnemende marga van C; D = bruidgevende marga van C; A = bruidgevende marga van de bruidgevende marga van C.

Uitgaande van de term *amang mangulahi* voor de va va va zeiden zij, dat de Batakse terminologie niet verder dan drie generaties diep reikt. De vader van de *ompu* is. opnieuw een vader, een herhaalde vader en zijn achterkleinzoon heeft al evenmin een eigen term en wordt voor deze herhaalde vader tot een herhaald kind. Nemen we deze verklaring als uitgangspunt, dan wordt in ieder geval een terminologische kwestie door een andere terminologische kwestie verklaard. Ze kan echter alleen werkelijk een verklaring heten wanneer de herhaling

der terminologie, die in va va va een nieuwe *amang* ziet en niet, wat ook had gekund, een herhaalde *ompung* (m.a.w. een „over" grootvader), begrijpelijk wordt door opnieuw te constateren dat va va va en va structureel tot dezelfde grote klasse behoren.

TOBA BATAKSE VERWANTSCHAPSTERMEN

<i>verwanten</i>	<i>term voor de eerste</i>	<i>term voor de tweede</i>
va-zo	1 amang	2 anak
va-do	3 amang	4 boru
mo-zo	5 inang	6 anak
mo-do	7 inang	8 boru
br-br	9 angkang	10 anggi
br-zu	11 iboto	12 iboto
zu-zu	13 angkang	14 anggi
ma-vr	15 amanta	16 pardibagas
vabr-brzo	17 amang j tua uda	18 anak
vabr-brdo	19 amang S tua uda	20 boru
vazu-brzo	21 namboru	22 amang na poso
vazu-brdo	23 namboru	24 maen
mobr-zuzo	25 tulang	26 ibebere
mobr-zudo	27 tulang	28 ibebere
mozu-zuzo	29 inang } tua uda	30 anak
mozu-zudo	31 inang J tua uda	32 boru
vava-zozo	33 ompu	34 pahompu
vava-zodo	35 ompu	36 pahompu
vamo-zozo	37 ompu	38 pahompu
vamo-zodo	39 ompu	40 pahompu
mova-dozo	41 ompu	42 pahompu
mova-dodo	43 ompu	44 pahompu
momo-dozo	45 ompu	46 pahompu
momo-dodo	47 ompu	48 pahompu
vabrzo-vabrzo	49 angkang	50 anggi
vabrdo-vabrzo	51 iboto	52 iboto
vabrdo-vabrdo	53 angkang	54 anggi
vazuzo-mobrzo	55 lae	56 tunggane
vazudo-mobrzo	57 iboto	58 iboto
vazuzo-mobrdo	59 pariban	60 pariban
vazudo-mobrdo	61 eda	62 eda

TOBA BATAKSE VERWANTSCHAPSTERMEN (vervolg)

<i>verwanten</i>	<i>term voor de eerste</i>	<i>term voor de tweede</i>
mozuzo-mozuzo	63 angkang	64 anggi
mozudoTnozuzo	65 iboto	66 iboto
mozudo-mozuzo	67 angkang	68 anggi
vrva-doma	69 simatua	70 hela
vrmo-doma	71 simatua	72 hela
mava-zovr i	73 simatua	74 parumaen
mamo-zovr	75 simatua	76 parumaen
vrbr-zuma	77 tunggane	78 lae
vrzu-zuma	79 pariban	80 pariban
mabr-brvr	81 angkang	82 anggi
mazu-brvr	83 eda	84 eda
vabrvr-mabrzo	85 inang	86 anak
vabrvr-mabrdo	87 inang	88 boru
vazuma-vrbrzo	89 amang boru	90 tulang na poso
vazuma-vrbrdo	91 amang boru	92 maen
mobrvr-mazuzo	93 natulang	94 ibebere
mobrvr-mazudo	95 natulang	96 ibebere
mozuma-vrzuzo	97 amang	98 anak
mozuma-vrzudo	99 amang i	100 boru
vrbrvr-mazuma	101 bao	102 bao
vrzuma-vrzuma	103 pariban	104 pariban
mabrvr-mabrvr	105 angkang	106 anggi

H. TH. FISCHER

H. C. VAN RENSELAAR

LITTERATUURUJST

- TUUK, H. N. VAN DER Bataksch-Nederduitsch woordenboek, Amsterdam, 1861.
- MEERWALDT, J. H. Handleiding tot de beoefening der Bataksche taal. Leiden, 1904.
- WARNECK, J. Tobabataksch-Deutsches Wörterbuch. Batavia, 1906.
- JOUSTRA, M. Karo-Bataksch woordenboek. Leiden, 1907.
- ADATRECHTBUNDEL XXXV, Sumatra. 's-Gravenhage, 1932.
- VERGOUWEN, J. C. Het rechtsleven der Toba-Bataks. 's-Gravenhage, 1933.
- EGGINK, H. J. Angkola- en Mandailing-Bataksch-Nederlandsch woordenboek. Bandoeng, 1936. Verhandelingen Kon. Bataviaasch Genootschap v. Kunsten en Wetenschappen. Dl. LXXII.
- RADCLIFFE-BROWN, A. R. On joking relationship, 1940. In: Structure and function in primitive society, blz. 96.
- KEÜNING, J. Vefwantschapsrecht en volksordening, huwelijksrecht en erfrecht in het Koeriagebied van Tapanoeli. Proefschrift; Leiden, 1948.
- NEUMANN, J. H. Karo-Bataks-Nederlands woordenboek. Medan etc, 1951.
- TOBING, PH. O. L. The structure of the Toba-Batak Belief in the High God. Proefschrift. Utrecht, 1956.
- APPLE, DORRIAN The social structure of grahdparenthood. American Anthropologist, LVII, 1956.